

## Bölüm 8

# OSMANLI HÂKİMİYETİNDE PİRLEPE MERKEZ VE KIRSALINDA NÜFUS (XV. - XVI. YÜZYIL)<sup>1</sup>

Dr.Öğr. Üyesi Nurullah KARTA

### Giriş

Osmanlılar egemenlikleri altına aldıkları bir bölgeyi ilk iş olarak iskâna tabi tutmaktı. İskâna tabi tutulan bölgenin nüfus ve gelir kaynaklarını belirlemekle birlikte asıl olan vergi düzenlemesini yürürlüğe sokmak için tahrir yöntem ile bölgenin nüfusu, gelir kaynakları ve gelir gruplarını mufassal tahrir defterleri adı verilen defterlere kayıtlarının yapılmasını sağlamaktır. Bugün bu defterlerin incelenmesiyle bir bölgenin nüfus yapısı ve iktisadi durum hakkında da bilgi edinmek mümkündür. Osmanlı İmparatorluğu'nun topraklarının büyük bir bölümü mülkiyet olarak devlete aittir. Bu topraklar mirî arazi olarak ifade edilmekte olup rakabesi devlete ait olmak üzere tasarruf hakkı hizmetleri karşılığında ve bir miktar gelirlerinden faydalanmak suretiyle devlet tarafından şahıslara müddetsiz olarak tefviz edilerek arazinin timar adıyla verilmesidir (Cin, 1985). Timar sisteminin işlemesi içinde tahrir yöntemiyle sayımlar yapılmıştır. Fethedilen bir bölgede fetihten hemen sonra tahrir yapıldığı gibi bu uygulama hükümdar değişikliklerinde ve belli aralıklarla da tekrarlanırdı (Kütükoğlu, 2010). Tahrir defterlerinde her köyün hasıllıkime ait olduğu yazıldığı gibi, kimin timarı veya vakfı mülkü olduğunu, yetiştirilen hayvan cins ve miktarlarıyla üretilen ürün çeşit ve miktarları da kayıt altına alındığından tespit edilebilmektedir (Emecen, 1989). Osmanlıların iskan siyaseti gereği Anadolu'dan getirilen kent ve kasabalara yerleştirilen çeşitli tarikatlara mensup şeyh ve dervişlerin cesaret verici ve olumlu davranışları yanı sıra Türkmenler de bu bölgelere yerleştirilmesi ile şenlendirilme sağlandığı için (Doğru, 2002) imparatorluğu birbirine bağlayan yol üzerindeki kervansaraylarda hizmet eden, yol bekleyen, köprü tamir eden, derbentçiler, kale muhafızları, sipahi, zaim, dirlik sahipleri, şehirlerde yaşayan yönetici, dini ve meslek gruplarının isimlerinin de kayıtları bulunmaktadır (Miroğlu, 1990 ).

Bu veriler çerçevesinde XV. ve XVI. Yüzyıllarda Pirlepe'nin iskân, nüfus durumu ve iktisadi yapısı ile gelir kaynaklarını söz konusu defterlerin incelenmesiyle ayrıntılı bir şekilde ortaya çıkarılacaktır.

Tahrir defteri hangi aralıklarla kim tarafından ilk kez yazılmaya başlandığı bilinmemekle beraber, Orhan Bey zamanında Çandarlı Kara Hayrettin Paşa'nın yaya asker yazımı ile başladığı ileri sürülmektedir (Karta, 2005). Tahrir uygulaması I. Murat döneminden itibaren sistemli bir şekilde yazılmaya başlanmıştır. Fatih Sultan

<sup>1</sup>Bu makale 17-19 Mayıs 2013 tarihinde Saraybosna'da düzenlenen Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Kongresine sunulan bildirinin genişletilmiş halidir.

## Kaynakça

- Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA)  
Tahrir Defterler (TD) 4; 16; 149; 232  
370 Numaralı Muhasebe-i Vilâyet-i Rûm-ili Defteri, (937/1530) I, 2001, Ankara, *Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı Yayın No.55.*
- Ayverdi, E. H.(1958).*Osmanlı Devri Sonlarında İstanbul Mahalleleri Şehrin İskanı ve Nüfus*, Ankara: Vakıflar Umum Müdürlüğü.
- Barkan, Ö. L. (1941). Türkiye'de İmparatorluk Devirlerinin Nüfus ve Arazi Tahrirleri(I) ve Hakana Mahsus İstatistik Defterleri, İstanbul Üniversitesi,İktisat Fakültesi Mecmuası, II/1 s.20-59.
- Barkan, Ö. L. (1953) Tarihi Demografi Araştırmaları ve Osmanlı Tarihi, *Türkiyat Mecmuası* X, (1953), s.1-26.
- Cerasi, M. M. (1999). *Osmanlı Kenti, Osmanlı İmparatorluğu'nda 18. ve19. Yüzyıllarda kent uygarlığı ve mimarisini*(Çev. Aslı Ataöv), İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Cin, H. (1985).Osmanlı Toprak Düzeni ve Bu Düzenin Bozulmasıİstanbul: Boğaziçi Yayınları.
- Çizakça, M. (1993), *Risk Sermayesi Özel Finans Kurumları ve Para Vakıfları*, İslami İlimler Araştırma Vakfı Yayını, İstanbul: Tartışmalı İlmi Toplantılar Dizisi, İlmi Neşriyat.
- Doğru, H. (2002). Osmanlı Devleti'nin Rumeli'de Fetih ve İskan Siyaseti, *Türkler*, C.9, s.165-176.
- Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi (DGİT), C.X İstanbul: Çağ Yayınları
- Emecen, F. (1989).*XVI. Asırda Manisa Kazası*, Ankara: TTK Basımevi.
- Ergenç, Ö. (1981). Osmanlı Şehirlerindeki Yönetim Kurumlarının Niteliği Üzerinde Bazı Düşünceler, *VIII. Türk Tarih Kongresi, Kongreye Sunulan Bildiriler*, Cilt 2, TTK, Ankara, s. 1265-1274.
- Ergenç, Ö. (1984). Osmanlı Şehrindeki Mahallenin İşlev ve Nitelikleri Üzerine, *Osmanlı Araştırmaları IV*, İstanbul: s.69-78.
- Ergin, O. (1936).*Türkiye'de Şehirciliğin Tarihi İnkişafı*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi İktisat ve İctimaiyat Enstitüsü Neşriyatı no.3.
- Evlıya, Ç.(1970).*Seyâhatnâmesi*, (Türkçesi, Zuhuri Danışman) İstanbul: Kardeş Matbaası.
- Gökbilgin, M.T. (1957).*Yörükler, Tatarlar ve Evlâd-ı Fâtihan*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- Göyünc, N. (1979). Hane Deyimi Hakkında, İ.Ü. Tarih Dergisi İsmail Hakkı Uzunçarşılı Armağanı, S.32, İstanbul, s.331-348.
- Halaçoğlu, Y. (1989). Ekonomik ve Demografik Bakımdan Balkanlarda Bazı Osmanlı Şehirleri*Belleten* LIII, 207-208, s.637-678.
- İlgürel, M. (1992). XIV. Yüzyılda Osmanlı Devleti'nin Siyasi Durumu, *I.Kosova Zaferi'nin 600. Yıldönümü Sempozyumu*, Ankara, s.13-20.
- İnalcık, H. (1953) Stefan Duşan'dan Osmanlı İmparatorluğu'na XV. Asırda Rumeli'de Hıristiyan Sipahiler ve Menşeleri, 60. Doğum Yılı Münasebetiyle Fuat Köprülü Armağanı, *Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Yayınları*, Ankara, s. 207-248.
- İnalcık, H. (1955). Ottoman Methods Of Conquest, *Studia Islamica*, S.II, Paris, s.103-129.
- İnalcık, H. (1993). *Türkler ve Balkanlar*, İstanbul: Ortadoğu ve Balkan İncelemeleri Vakfı.
- İnalcık, H. (1995).*Fatih Devri Üzerinde Tetkikler ve Vesikalar*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- İnalcık, H. (2012). *Kuruluş ve İmparatorluk Sürecinde Osmanlı*, İstanbul: Timaş Yayınları.
- İnciciyan, P. L. Andreasyon, H.D. (1974).*Osmanlı Rumelisi Tarih ve Coğrafyası*, İstanbul: Edebiyat Fakültesi Basımevi.
- İnbaşı, M. (2002) Balkanlar'da Osmanlı Hakimiyeti ve İskân Siyaseti, *Türkler*, C.9, s.154-164.
- Karta, N. (2005).*XVI. Yüzyılda Filibe Kazası*, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum: Basılmamış Doktora Tezi.
- Köprülü, F. (1994).*Osmanlı Devleti'nin Kuruluşu*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Kütükoğlu, S.M.(2010). *Menteşe Sancağı 1830 (Nüfus ve Toplum Yapısı)*Ankara : TTK.
- Miroğlu, İ. (1990). *Kemah Sancağı ve Erzincan Kazası (1520-1566)*, Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Ostrogorsky, G. (1995). *Bizans Devleti Tarihi*, (çev. Fikretİşiltan), Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Özsoy, O. (1998). Osmanlı Toplumunda Mahalleler Arası Münasebetler, *Türk Dünyası Tarihi ve Kültür Dergisi* 144, Aralık 1989, s.59-62.
- Sami, Ş. (1996). *Kâmûsu'l- Alâm* C.2, Ankara:Kaşkar Neşriyat.
- Selçuk, H. (2002). Rumeli'ye Yapılan İskanlar Neticesinde Kurulan Yeni Yerleşim Yerleri (1432-1481), *Türkler*, C.9, s.177-186.

## *Sosyal Bilimler Tarih ve Sanat*

- Uzunçarşılı, İ.H. (1994).*Osmanlı Tarihi*, C.I, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.  
Zirojevic, O. (1994). Prizren Şehri İslamiyet ve Hristiyanlığın Beraber Yaşamının Bir Örneği, *XVI. Türk Tarih Kongresi*, C.V, Ankara, TTK, s.2115-2123.